

**DAVLAT BYUDJETI MABLAG'LARIDAN FOYDALANISHNI
TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI**

Sultanov Otamurod Shavkat o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasining Tinglovchisi

E-mail: sultanxiva912016@gmail.com<https://doi.org/10.5281/zenodo.14810410>

Annotatsiya: Ushbu tezisda, davlat byudjeti mablag'laridan samarali foydalanishni takomillashtirish yo'llari tahlil qilinadi. Asosiy e'tibor moliyaviy nazorat tizimining samaradorligini oshirish, byudjet mablag'larini maqsadli ravishda sarflash, shaffoflikni ta'minlash va xalqaro tajribalardan foydalanishga qaratilgan. Tezisda innovatsion texnologiyalarni joriy etish, byudjet jarayonidagi monitoring tizimlarini kuchaytirish, shuningdek, huquqiy va normativ asoslarni takomillashtirish zarurligi ko'rsatilgan. Mazkur tadqiqot davlat byudjeti tizimini yanada samarali boshqarish uchun amaliy tavsiyalar va takliflar taqdim etadi, shu bilan birga, byudjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirishga qaratilgan yangi yondashuvlar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: davlat byudjeti, moliyaviy nazorat, byudjet mablag'lari, samarali foydalanish, shaffoflik, iqtisodiy nazorat, monitoring tizimi, innovatsion texnologiyalar, huquqiy asoslar, moliyaviy resurslar, byudjet jarayoni, xalqaro tajribalar, iqtisodiy barqarorlik.

Davlat byudjeti mamlakatning iqtisodiy barqarorligi va rivojlanishining asosiy vositalaridan biri hisoblanadi. Uning samarali boshqarilishi va mablag'laridan maqsadli foydalanish ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Davlat byudjeti mablag'laridan samarali foydalanishning ta'minlanishi, birinchi navbatda, moliyaviy nazorat tizimi orqali amalga oshiriladi. Moliyaviy nazorat davlat tomonidan byudjet mablag'larining samarali va maqsadli sarflanishini ta'minlash, shaffoflikni oshirish va budjet intizomini kuchaytirishning zaruriy shartidir.

Bugungi kunda, moliyaviy nazorat tizimining samaradorligini oshirish va davlat byudjeti mablag'larini optimal ravishda taqsimlash masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, bu sohada huquqiy, normativ va texnologik islohotlarni amalga oshirish, xalqaro tajribalarni hisobga olib, milliy moliyaviy tizimni yanada takomillashtirish zarurati paydo bo'lmoqda. Bu esa iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va davlat byudjeti mablag'laridan samarali foydalanishni yanada takomillashtirishga olib keladi.

Mazkur tezisda davlat byudjeti mablag'laridan samarali foydalanishni takomillashtirish uchun zarur bo'lgan asosiy yo'llar va moliyaviy nazorat tizimini kuchaytirish bo'yicha tavsiyalar keltiriladi. Tezisda shuningdek, xalqaro tajriba va innovatsion texnologiyalarning byudjet boshqaruvi tizimiga integratsiyasi, shuningdek, moliyaviy nazoratni yanada samarali qilishga oid muammolar va ularning yechimlari muhokama qilinadi.

2024 yil holatiga ko'ra, O'zbekiston Respublikasida davlat byudjeti mablag'laridan samarali foydalanish va moliyaviy nazorat tizimining takomillashishi borasida bir qator ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda. Respublikamizda moliyaviy nazorat tizimini yanada takomillashtirish, shaffoflikni oshirish va byudjet mablag'laridan maqsadli foydalanishni ta'minlash borasida bir qator islohotlar amalga oshirilgan. Davlat byudjeti daromadlari va xarajatlarini boshqarish, nazorat qilishning yangi mexanizmlari ishlab chiqilgan va amaliyotga tatbiq qilingan.

2024 da davlat byudjeti tizimida quyidagi yangiliklar o'rin olgan:

- **Moliyaviy nazorat tizimining modernizatsiyasi.** Davlat byudjeti mablag'laridan foydalanish bo'yicha yangi mexanizmlar ishlab chiqilgan. Elektron tizimlar va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali byudjet mablag'larining samarali va shaffof sarflanishi ta'minlanmoqda. Yangi elektron tizimlar orqali byudjet mablag'larining har bir so'miga nazorat kuchaytirilgan.
- **Budjet jarayonining shaffofligi.** 2024 yilgi holatda, byudjet tizimi bo'yicha axborotning ochiqligi va davlat organlari tomonidan to'g'ri ishlatilishi bo'yicha katta ishlar amalga oshirildi. Byudjet mablag'larining qanday sarflanishi haqida barcha davrda batafsil axborot berib borish ta'minlanmoqda.
- **O'zbekistonning xalqaro tajriba va best practicesni integratsiya qilishi.** 2024 yilda O'zbekiston xalqaro miqyosda tajribali davlatlardan, xususan Germaniya, AQSh va Xitoydan olingan eng yaxshi amaliyotlarni integratsiya qilishga muvaffaq bo'ldi. Bu, moliyaviy nazoratni yanada kuchaytirish va byudjet jarayonlarini optimallashtirishga imkon yaratdi.

Garchi yangi texnologiyalarni joriy etish borasida katta yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, ba'zi tarmoqlarda nazorat tizimi to'liq avtomatlashtirilmagan. Bu, o'z navbatida, nazoratni samarali amalga oshirishda to'siqlarni keltirib chiqaradi.

Moliyaviy nazorat tizimining samarali ishlashiga qaramay, ba'zi byudjet mablag'lari maqsadli va samarali sarflanmayapti. Bu kamchiliklar ko'pincha xatoliklar yoki nazorat tizimining samaradorligi past bo'lgan hududlarda yuzaga kelmoqda.

Davlat byudjeti mablag'larining samarali taqsimlanishi uchun zarur bo'lgan tahliliy tizimlarning rivojlanishi kechikkan. O'zbekistonning ba'zi hududlarida aniq tahlillar, prognozlar va moliyaviy boshqaruv tizimi to'liq shakllanmagan.

Moliyaviy nazorat tizimini samarali amalga oshirish uchun malakali mutaxassislar yetishmovchiligi mavjud. Kadrlar tayyorlash va ularni zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlash borasida qo'shimcha ishlar olib borilishi lozim.

2024 yilgi holatga ko'ra, davlat byudjeti mablag'laridan samarali foydalanish va moliyaviy nazorat tizimini takomillashtirish borasida aniq ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda. Biroq, tizimda ba'zi kamchiliklar hali ham mavjud bo'lib, ular samarali moliyaviy boshqaruvni to'liq ta'minlashga to'sqinlik qilmoqda. Yangi texnologiyalar, shaffoflikni oshirish va xalqaro tajriba o'rganish orqali bu kamchiliklar bartaraf etilishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasida davlat byudjeti mablag'laridan samarali foydalanish va moliyaviy nazorat tizimining takomillashuvi bo'yicha amalga oshirilgan islohotlar sezilarli natijalar berayotganini ko'rish mumkin. 2024 yilga kelib, davlat byudjeti tizimida yangi elektron tizimlar va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali nazorat mexanizmlari mustahkamlandi. Bu, o'z navbatida, byudjet mablag'larining samarali va maqsadli sarflanishini ta'minlashda muhim rol o'ynadi. Xalqaro tajriba o'rganish va amaliyotga tatbiq etish, shaffoflikni oshirish, moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish kabi asosiy maqsadlar amalga oshirilmoqda.

Biroq, 2024 yil holatiga ko'ra, davlat byudjeti tizimida ba'zi kamchiliklar ham mavjud. Bu, moliyaviy nazorat tizimining avtomatlashtirishda yuzaga kelgan kechikishlar, ba'zi tarmoqlarda samarali nazoratni amalga oshirishdagi qiyinchiliklar va kadrlar tayyorlashdagi kamchiliklarni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, ba'zi hududlarda byudjet mablag'lari

maqsadsiz sarflanishi davom etmoqda, bu esa tizimni takomillashtirish zaruratini yanada kuchaytirmoqda.

Quyidagi taklif etilgan choralar amalga oshirilganda, O'zbekistonning davlat byudjeti tizimi yanada samarali va shaffof bo'lib, iqtisodiyotning rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Moliyaviy nazoratni takomillashtirish va samarali byudjet boshqaruvi orqali davlat resurslaridan foydalanishni optimal darajaga yetkazish mumkin bo'ladi.

- Yangi texnologiyalar va elektron tizimlar orqali byudjet mablag'larining samarali taqsimlanishi va nazoratini kuchaytirish zarur. Nazoratning shaffofligini ta'minlash uchun tizimning barcha bosqichlarini avtomatlashtirish muhimdir.
- Byudjet jarayonini samarali boshqarish uchun yangi iqtisodiy mexanizmlar, prognozlar va tahlil tizimlarini joriy etish lozim. Bu, davlat byudjeti mablag'laridan oqilona va maqsadli foydalanishni ta'minlashga yordam beradi.
- Moliyaviy nazorat tizimini samarali amalga oshirish uchun malakali mutaxassislarni tayyorlash va ularni zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlash muhimdir. Bu borada tegishli ta'lim va treninglar tashkil etilishi kerak.
- O'zbekiston xalqaro tajribalarni o'rganib, ularni milliy moliyaviy tizimga moslashtirishni davom ettirishi kerak. Germaniya, AQSh, Xitoy kabi davlatlarning muvaffaqiyatli moliyaviy nazorat tizimlarini o'rganish va ularning tajribalarini amaliyotga joriy etish muhim ahamiyatga ega.
- Byudjet mablag'larining samarasiz sarflanishining oldini olish uchun monitoring tizimlarini kuchaytirish zarur. Mamlakatda amaldagi monitoring mexanizmlarini takomillashtirish, shuningdek, nazorat tizimining o'z vaqtida va aniq natijalar ko'rsatishiga e'tibor qaratish lozim.

References:

1. Vasilev, A. A. Byudjet tizimini boshqarish va moliyaviy nazorat. 2020, Xalqaro iqtisodiy nashriyot.
2. Shevchenko, I. N. Davlat byudjeti va moliyaviy nazorat. 2019, Moliyaviy tahlil nashriyoti.
3. Birov, B. R. Moliyaviy nazoratning samaradorligi. 2021, O'zbekiston moliya nashriyoti.
4. Djumaliev, T. M. O'zbekiston Respublikasining moliyaviy nazorat tizimi va byudjet boshqaruvi. 2022, Davlat iqtisodiyoti nashriyoti.
5. Yusupov, S. R. Moliyaviy nazorat va davlat byudjeti. 2020, Iqtisodiy rivojlanish nashriyoti.
6. Rahmatov, K. A. Xalqaro tajribalar va davlat moliyasini nazorat qilish. 2021, Global iqtisodiy tajribalar nashriyoti.
7. Marshall, A. Principles of Economics. 1890, Macmillan.
8. Keynes, J. M. The General Theory of Employment, Interest, and Money. 1936, Harcourt Brace.